

ПОДАТКОВІ ЕФЕКТИ ВІД ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

TAX EFFECTS FROM EUROPEAN INTEGRATION DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ECONOMY

Едуард РОМАНЮТА,
аспірант,
Тернопільський національний
економічний університет

Eduard ROMANYUTA,
Postgraduate student,
Ternopil National
Economy University

Інтеграція України до Європейського Союзу з економічного погляду має однозначно позитивний вплив на функціонування ринкового господарства. Вона продукує певні переваги, зокрема: 1) торговельні, тобто уможливорює просування товарів на європейський ринок без значних перешкод; 2) макроекономічні – може допомогти протистояти циклічним коливанням кон'юнктури через участь в спільній економічній політиці ЄС, а також уможливорює вирівнювання економічних показників; 3) фінансові – на макрорівні – забезпечення утримання валютного курсу на стабільному рівні через участь в єдиній валютній системі, можливість користуватися бюджетними фондами, щоб вирівняти економічний розвиток, координація спільної фіскальної та монетарної політик через перенесення компетенції на наднаціональний рівень, зниження податкових та митних бар'єрів; на мікрорівні – зниження операційних витрат для підприємств через участь в єдиній валютній системі, можливість безперешкодного створення філіалів фірм; збільшення обсягів перебігу інвестиційного капіталу в Україну з країн ЄС.

Проте найбільші можливості виникають у сфері потенційних приватних інвесторів, що вимагає створення умов для філій банків ЄС і страхових компаній, інвестиційних фондів. Реалізація завдань європейської інтеграції вирішальною мірою залежить від прогресу забезпечення сталого зростання та прискореного подолання на цій основі розриву в обсягах ВВП на душу населення між Україною та державами – членами ЄС. За такої ситуації особливо важливо реалізувати стратегію випереджаючого розвитку, яка могла б забезпечити щорічні темпи зростання ВВП в Україні у півтора-два рази вищі, ніж загалом у країнах ЄС. У процесі поглиблення реформ

зусилля докладаються в напрямку подолання штучного протиставлення держави і ринку. Це обумовлюється тим, що основним суб'єктом політики економічного зростання, подальшої демократизації суспільства та поглиблення інтеграційних процесів є держава. Звідси випливає об'єктивна необхідність істотного зміцнення її дієздатності. Водночас слід виключити надмірне її втручання в ті сфери, де цього не повинно бути. Логіка роботи на цьому напрямі має полягати не у витісненні вже сформованих ринкових механізмів, а в їх доповненні, удосконаленні, зміцненні, посиленні дієвості та ефективності.

Концептуальні засади основ функціонування і реалізації податкової політики в Україні, особливості розвитку оподаткування в країнах ЄС

та податкової гармонізації, можливості запозичення європейського досвіду податкового реформування нашою державою висвітлювалися в працях багатьох вчених-економістів.

Разом з тим у науковій літературі немає інтегрованих досліджень присвячених оцінці міжнародної конкуренції податкових систем та політики оподаткування України в контексті євроінтеграції. Також залишаються невідпрацьованими в теоретичному і практичному планах питання систематизації податкових ефектів від євроінтеграційного напрямку розвитку економіки України

Метою роботи є моніторинг наукових і методичних підходів в контексті виокремлення податкових ефектів для національної економіки від перспектив євроінтеграційних процесів України.

На новому етапі розвитку визначальним завданням держави є створення сприятливих інституційних передумов для реалізації завдань європейської інтеграції та утвердження в Україні соціально-орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку (рис. 1).

З подальшою інтеграцією країн Європи до ЄС зв'язок між проведенням податкової політики ЄС та інших сфер (митної, тарифної тощо) політики ЄС стає все більш очевидним. На сьогодні існує досить велика збірка законів ЄС стосовно регулювання різних питань, пов'язаних з оподаткуванням, які можуть бути використані громадянами в разі порушення законодавства ЄС у країні-члені [1, с. 471]. Для забезпечення відповідної адаптації цієї збірки законів до швидких темпів соціальних змін, а також для подальшого спрощення законодавства Європейський Союз також запроваджує нові інструменти проведення податкової

політики, які дозволять йому вирішувати нові проблеми у майбутньому, а саме:

□ створення постійно діючого форуму, щоб країни-члени обмінювалися інформацією, серед усього іншого, стосовно прямих податків та підтримували свою присутність у міжнародних організаціях, таких як ОЕСР;

□ запровадження діалогу з населенням та компаніями з метою надання їм інформації стосовно їх прав у інших країнах ЄС;

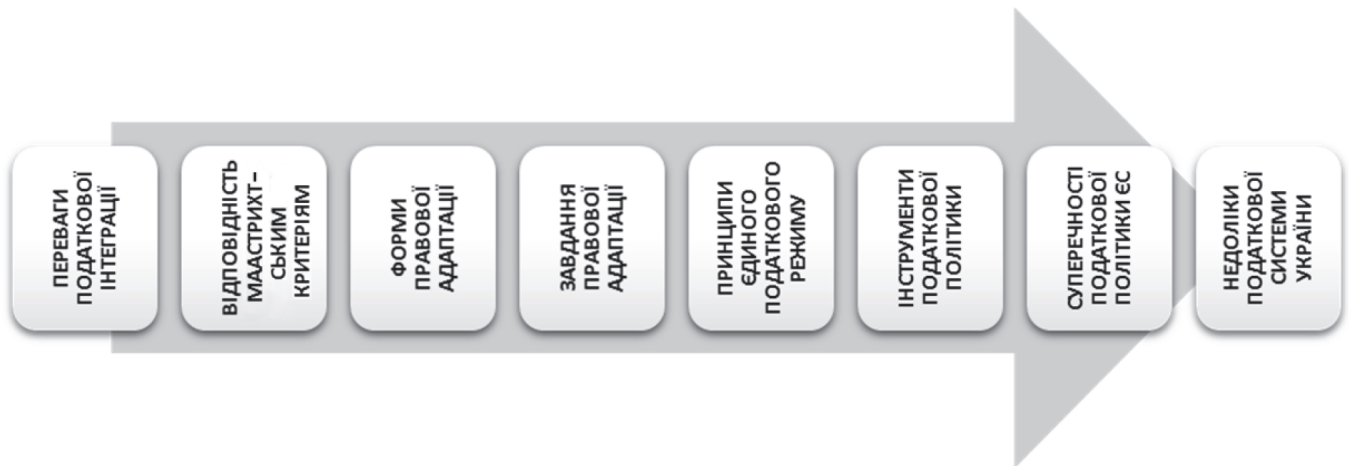
□ забезпечення узгодженості національних податкових систем та їх відповідності до цілей Європейського Союзу з метою створення умов для реалізації економічного та валютного союзу;

□ сприяння конкурентоспроможності промисловості ЄС на міжнародному рівні;

У статті досліджено інституційні передумови для реалізації завдань європейської інтеграції та утвердження в Україні соціально-орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку. Висвітлено інструменти проведення податкової політики, які дозволяють вирішувати нові проблеми в майбутньому. Виявлено вплив фіскального регулювання на соціально-економічні процеси з урахуванням європейського досвіду. Доведено, що основним шляхом узгодження податкових правових норм України та Європейського Союзу є адаптація. Зроблено акцент на перевагах європейської інтеграції України у сфері оподаткування.

In the article the institutional prerequisites to achieve the objectives of European integration and the establishment in Ukraine of socially-oriented, structural-innovative development model have been analysed. The instruments of fiscal policy that will be able to solve new problems in the future have been revealed. The article shows the influence of fiscal regulation upon the socio-economic processes taking into account the European experience. It has been proven that the main way to coordinate the tax legislation of Ukraine with European Union one is adaptation. It has been emphasized emphasis on the benefits of European integration of Ukraine in the field of taxation.

Рис. 1. Податкова діалектика євроінтеграційного прагнення України

Джерело: побудовано автором.

□ розширення Європейського Союзу для включення до його складу нових країн-членів;

□ боротьба з податковими махінаціями та ефективно виявлення інших порушень у цій сфері [2].

Стратегія інтеграції України до ЄС має передбачати доволі активне втручання держави в соціально-економічні процеси з метою коригування вітчизняної транзитивної моделі господарювання, що вимагає відповідної трансформації фіскального регулювання. Особливо в умовах сучасної хиткої рівноваги посткризового відновлення світової економіки й зумовленого нею дефіциту фінансових ресурсів актуальною є необхідність не лише перегляду видатків держави (бюджету та державних соціальних фондів), а й пошуку джерел фінансового забезпечення цих видатків, які б не чинили значного негативного впливу на зростання ВВП. Причому загострення боргових проблем у багатьох країнах ЄС (слугує одним із факторів збільшення вартості позикових ресурсів світового ринку капіталу) свідчить про доцільність оптимізації податково-позикової експансії нашої держави хоча б тому, що надмірний тягар державного запозичення може негативно позначитись на перспективах економічного розвитку України та перекреслити її сподівання на приєднання до Об'єднаної Європи.

Проблема вибору оптимального співвідношення між податковим і борговим забезпеченням функціонування держави пов'язана з дослідженням впливу фіскального регулювання на економічне зростання. Останнє викликає полемічні дискусії у наукових колах. Залишається відкритим питання встановлення оптимального співвідношення між ринковим саморегулюванням і фінансовою діяльністю держави для забезпечення стійкого економічного зростання як передумови досягнення поступу у розвитку суспільства. Доводиться вести пошуки компромісного рішення щодо регулювання перерозподільних відносин та визначення меж безпосереднього впливу держави на економічні процеси, не пригнічуючи ринкових стимулів підприємницької ініціативи. Це є проблемою при виборі стратегії фіскального регулювання для будь-якої держави, а особливо для України, якій притаманні значні транзитивні деформації розвитку соціально-економічної системи.

Як відомо, продукування державою суспільних благ вимагає певного рівня видатків бюджету. Більш того, зростання ВВП відбувається завдяки зростанню сукупного попиту, що можливо в тому числі за умов надання низки соціальних гарантій, державного фінансування наукових досліджень, освіти, культури, охорони здоров'я тощо; в Україні важливо приділяти належну увагу реалізації заходів щодо поліпшення добробуту нації,

оскільки значна соціальна диференціація суспільства негативно впливає на динаміку ВВП. Не слід також очікувати стійкого економічного зростання без розбудови ринкової інфраструктури, забезпечення ефективного функціонування інститутів захисту права приватної власності і сприяння добросовісній конкуренції, належного виконання державою таких функцій як гарантування безпеки бізнесу і т.д. З огляду на це можна стверджувати, що навіть мінімальний рівень видатків держави в Україні не може бути майже вдвічі меншим від середньоевропейського.

Економічному зростанню можна також сприяти, закладаючи в бюджет капіталовкладення в розвиток економіки. Попри дію закону Вагнера, згідно з яким видатки держави зростають швидшими темпами, ніж ВВП, загрожуючи крахом бюджетної системи, видатки бюджету економічного спрямування мають неабияке значення. Так, у країнах ЄС державні підприємства відіграють активну роль у пожевленні інвестиційних процесів. Особливо під час рецесії, коли приватний сектор здебільшого «проїдає» свої фінансові ресурси, інвестиції державного сектору слугують імпульсом для поліпшення макроекономічної ситуації. Фінансування таких інвестицій, спочатку поглинаючи ресурси бюджету, забезпечує його наповнення у перспективі (завдяки розширенню бази оподаткування). Тому стійкого зростання ВВП можна досягти і за доволі широких меж фіскальної експансії [3, с. 9].

Визначення оптимальних величини і структури видатків держави, а також співвідношення державного та приватного секторів економіки в Україні – це теми окремих наукових досліджень. Наше завдання полягає в тому, щоб розглянути вплив фіскального регулювання на соціально-економічні процеси під дещо незвичним для сучасної економічної науки кутом зору: як, використовуючи потенціали оподаткування та державного запозичення, фінансово забезпечити виконання функцій держави, максимально сприяючи зростанню ВВП. Адже доходи бюджету та державних соціальних фондів мають визначитися заданою величиною видатків, а не навпаки; у разі незбалансованості державних фінансів дефіцит може покриватися за рахунок державних позик. І, як ми доведемо, від особливостей податкового та боргового забезпечення функціонування держави економічне зростання залежить не менше, ніж від маніпулювання видатковою частиною бюджету, яку потрібно переглядати за нестачі (недоцільності використання) цих джерел фінансування.

У цілому податкова система України має відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ із визначенням відповідно до цього рівня перерозподілу ВВП, який забезпечуватиме формування фінансових ресурсів,

Рис. 2. Засади податкової інтеграції України до ЄС

ПЕРЕВАГИ ПОДАТКОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	ВІДПОВІДНІСТЬ МААСТРИХТСЬКИМ КРИТЕРІЯМ	ФОРМИ ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ	ЗАВДАННЯ ПРАВОВОЇ АДАПТАЦІЇ
<ul style="list-style-type: none"> •1) торговельні – просування товарів без перешкод •2) макроекономічні – вирівнювання економічних показників •3) фінансові <ul style="list-style-type: none"> •на макрорівні – координація спільної фіскальної політики, зниження податкових та митних бар'єрів •на мікрорівні – зниження операційних витрат підприємств; інвестиції з ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> •державний дефіцит до 3% ВВП •державний борг до 60% ВВП •інфляція до 1,5% трьох найкращих країн-членів •довгострокова номінальна відсоткова ставка до 2% трьох найкращих країн-членів 	<ul style="list-style-type: none"> •імплементация правового порядку ЄС •координація процесу узгодження національного законодавства •транспонування актів законодавства ЄС •гармонізація процесу коригування законодавства держав-членів ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> •адаптація законодавства до acquis ЄС •імплементация стратегії адаптації законодавства у пріоритетних сферах •розвиток системи оподаткування відповідно до стандартів ЄС •проведення податкової реформи •впровадження комплексного плану інституціонального податкового розвитку

Джерело: побудовано автором.

достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та гарантій громадян на достатній життєвий рівень. Унаслідок розширення ЄС Україна отримала прямий доступ до єдиного, розширеного, гармонізованого ринку ЄС з 502 мільйонами споживачів [4, с. 6]. Стає очевидним, що Україна у більшій мірі, ніж інші країни, зможе отримати переваги від доступу до єдиного ринку ЄС з високим рівнем відкритості, єдиним переліком торгових правил і адміністративних процедур, єдиним митним тарифом та з вільним рухом товарів, послуг, громадян і капіталу без внутрішніх бар'єрів (прикордонного контролю, сертифікатів).

Основним шляхом узгодження правових норм України та Європейського Союзу є адаптація – процес розробки і прийняття нормативно-правових актів та створення умов для їх належного впровадження і застосування з метою поступового досягнення повної відповідності права України до європейського права. Серед форм, зокрема правової адаптації, можна виділити такі [5]:

□ наближення процесу прийняття, внесення змін чи скасування правових норм із метою наближення положень національного законодавства до положень актів законодавства Європейського Союзу для створення належних умов імплементції правового порядку Європейського Союзу;

□ координація процесу узгодження тієї частини національного законодавства та практики його застосування, з якої наближення або транспозиція є неможливими або непотрібними;

□ імплементация процесу транспонування актів законодавства Європейського Союзу, включаючи створення порядку та процедур їх впровадження; цей процес також об'єднує тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права, які відповідають європейському праву, органами державної влади;

□ гармонізація процесу коригування законодавства держав-членів Європейського Союзу на підставі правових актів ЄС, зокрема директив, які мають обов'язкову силу для держав-членів ЄС та вимагають від цих держав приведення їх внутрішнього законодавства у відповідність до положень директив.

Метою та завданнями цього процесу є:

□ аналіз та оцінка рівня виконання ст.51 «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони», згідно якій Україна

повинна здійснити заходи щодо просування процесу реформ та адаптації законодавства, що сприятиме поступовій економічній інтеграції й поглибленню політичної асоціації та підтримувати зусилля стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації законодавства до **acquis ЄС**;

□ аналіз рівня виконання плану дій «Україна-ЄС», підписаного 21 лютого 2005 року у Брюсселі, яким передбачено такі євроінтеграційні заходи:

а) імплементация стратегії адаптації законодавства у пріоритетних сферах, включаючи удосконалення якості та послідовності законопроектної роботи;

б) розвиток та впровадження систем оподаткування та їх установ відповідно до міжнародних стандартів та стандартів ЄС;

в) проведення податкової реформи, включаючи прийняття та імплементацию законодавства з питань ПДВ та акцизного податку, що відповідає положенням Угоди про асоціацію і нормам СОТ;

г) розв'язання питань щодо існуючої заборгованості з відшкодування ПДВ та запобігання накопиченню нової заборгованості, у т.ч. через забезпечення ефективних процедур і виділення достатніх ресурсів тощо;

□ розробка пропозицій з удосконалення податкового законодавства України шляхом його максимальної адаптації до вимог податкового законодавства Європейського Союзу [6].

Основним інструментом державного регулювання є податкова політика та фінансовий вплив на підприємництво. Завдяки цьому впливу держави досягають поставленої мети по забезпеченню економічного зросту, провадженню ефективної цінової політики, зайнятості населення країни, створенню системи соціального захисту менш захищених верств населення, створенню рівноваги у зовнішньоекономічній діяльності тощо. Більшості країн на сьогодні притаманне помірне оподаткування. І це є результатом проведення такої податкової політики, пріоритет якої полягає в досягненні мети створення стабільного економічного зростання, сприятливого податкового клімату для розвитку господарської діяльності та ефективного вирішення соціальних проблем в державі.

В Україні в цілому відчувається суттєвий дефіцит фінансових ресурсів. Одним із можливих напрямків пом'якшення ситуації може стати покращення інвестиційного клімату в країні. Інвестори вбачають ситуацію в Україні в негативною, адже падіння

ВВП і високий рівень інфляції, безробіття, антитерористична операція на Сході країни та можлива небезпека військового вторгнення сигналізують про очікувану депресію на багато кварталів уперед. Інвестори також невдоволені надмірним податковим навантаженням та наявністю великого чиновницького апарату.

Практичне значення розвитку податкової системи України дасть можливість максимально адаптувати вітчизняну податкову систему до європейських норм оподаткування. Так, класи оподаткування короткотермінового приросту капіталу на сьогодні змінилися, а податок на довготерміновий приріст капіталу збільшився (від 10% до 20%). Цікавою у плані запозичення досвіду є Німеччина, в податковій системі якої нараховується близько 50 видів податків. Надходження прибуткового податку до бюджету становить близько 40% суми доходів. Оподаткування прибутковим податком підлягають різні доходи. Максимальна ставка прибуткового податку становить 50%. Майновим податком оподатковується майно фізичних та юридичних осіб, у тому числі і на землю. Ставки майнового податку складають: 0,5% (для фізичних осіб) та 0,6% (для юридичних осіб). Земельним податком оподатковується земельні ділянки підприємств, лісове господарство тощо (Україна готується до зняття мораторію на продаж землі). Ставка податку коливається від 0,6% до 3,1%. Питома вага ПДВ у доході бюджету становить близько 28%. Загальна ставка ПДВ складає 15%. Турбуючись про збереження навколишнього середовища, у Німеччині не так давно ввели особливий екологічний податок. При цьому основними недоліками податкової системи Німеччини, як приклад для України, є не дуже раціональна структура і завищені податкові ставки [7].

Міжнародний досвід пропонує і такий вид збирання податків, який здійснюється за принципом національної належності платника податку. Розподіл платників податків за цим принципом дає можливість уникнути подвійного оподаткування, але тут стикаються часто національні інтереси різних країн [8].

Розвиток інтеграційних процесів у Європі із подальшим вступом до Європейського Союзу вимагає проведення спільної податкової політики і поступового переходу до створення території з єдиним податковим режимом, що базуватиметься на таких принципах:

- національна податкова політика не повинна перешкоджати вільному руху товарів;
- податкова політика кожної держави не повинна перешкоджати вільному руху робочої сили;
- податкова політика кожної країни не повинна суперечити політиці ЄС.

Податкову модернізацію почали в Україні з удосконалення нормативно-правової бази та її адаптації до норм і стандартів ЄС, тому що податкові відносини в суспільстві можуть існувати і розвиватись тільки за наявності нормативної бази, яка не суперечить чинному законодавству України.

Повільні податкова гармонізація та конвергенція оподаткування в ЄС зумовлені також впливом інституційного чинника. Відмінності в розвитку формальних інститутів (визначають правове поле економічних процесів), неформальної практики господарювання і традицій та цінностей іноді призводять до протилежних наслідків впровадження схожого нововведення (податкової трансформації) у різних країнах і також вимагають застосування комплексного підходу до реформ, що обмежує можливість змін в оподаткуванні «за зразком» або «в межах встановленого діапазону» [9]. Крім того, існують значні відмінності інституційного середовища у країнах ЄС-15 та постсоціалістичних країнах ЄС, що, з одного боку, не сприяє розвитку податкової гармонізації, а з другого – спрощує завдання розробки податкової політики в Україні в контексті стратегії інтеграції до ЄС [10, с. 116]. Інституційне середовище трансформації оподаткування в нашій державі має свої особливості та характеризується істотним

впливом неформальних інститутів на ухвалення податкових рішень і викривленим функціонуванням формальних інститутів.

ВИСНОВКИ

Найвагомішим фактором набуття Україною членства в Європейському Союзі є форсоване впровадження ринкових перетворень в країні, що вимагає: зміцнення державних фінансів; проведення адміністративної реформи; зменшення перешкод на шляху приватної економічної діяльності; прискорення процесів приватизації; реструктуризації ключових секторів економіки; поліпшення умов конкуренції; покращання системи соціального захисту, що передбачає, насамперед, проведення пенсійної реформи. На першому етапі адаптації законодавства України до вимог і стандартів ЄС перевага повинна надаватись заходами щодо: розвитку правової системи в Україні, яка сприяла б досягненню стабільності в суспільстві, гарантувала верховенство права і функціонування ринкової економіки; розвитку законодавства України за визначеними загальнодержавною програмою пріоритетними сферами у напрямі його поступового наближення до законодавства Європейського Союзу; приведення законодавства України у відповідність з вимогами Угоди про асоціацію; бюджетна та податкова децентралізація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко Г.В. Податкова система Європейського Союзу // Вісн. УАДУ. – 2003. – №1. – С. 470-475.
2. Данильченко М.О. Адаптація українського податкового законодавства до вимог ЄС / М.О. Данильченко // Ефективна економіка. – 2010. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=132>.
3. Єфименко Т.І. Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання / Т.І. Єфименко, С.С. Гасанов, В.П. Кудряшов // Фінанси України. – 2013. – №2. – С. 7-12.
4. Іванов Ю. Б. Що до визначення видів податкової конкуренції / Ю. Б. Іванов, О. О. Чумакова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – №1. – С. 5-8.
5. Міжнародний досвід реформування податкових систем: види податків та електронна звітність / Офіційний сайт ДФС України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid/>.
6. План дій Україна – Європейський Союз. – К.: Представництво Європейської Комісії в Україні. – 40 с.
7. Шувалова Е. Б. Налоговые системы зарубежных стран: учебно-практическое пособие / Е. Б. Шувалова, В. В. Климовицкий, А. М. Пузин. – М.: Изд. Центр ЕАОИ, – 2010. – 134 с.
8. Макаренко Д. Впровадження міжнародної практики оподаткування податком на прибуток. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/vprovadzhenniamizhnarodnoji-praktikyopodatkuвання-podatkom-na-prybutok>
9. Крисоватий, А. Оподаткування багатства: виклики для України / Андрій Крисоватий, Віктор Федосов, Галина Яренко // Журнал європейської економіки. – 2015. – Т. 14, № 2. – С. 183-205.
10. Мельник В.М. Сучасні податкові реформи у нових країнах – учасницях ЄС / В.М. Мельник, Т.В. Кошук // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 3. – С. 102-117.

REFERENCES

1. Dmytrenko H.V. Podatkova sistema Yevropeys'koho Soyuzu [The tax system of the European Union]. Visn. UADU, 2003, no. 1, pp. 470-475 [in Ukrainian].
2. Danyilchenko M.O. Adaptatsiya ukraïns'koho podatkovoho zakonodavstva do vymoh Yes [Adaptation of Ukrainian tax legislation to the EU one]. Efektyvna ekonomika, 2010, no. 4. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=132> [in Ukrainian].
3. Yefymenko T.I., Hasanov S.S., Kudryashov V.P. Fiskal'na konsolidatsiya v konteksti antykrizovoho rehulyuvannya [Fiscal consolidation in the context of anti-crisis management]. Finansy Ukrainy, 2013, no. 2, pp. 7-12 [in Ukrainian].
4. Ivanov Yu.B., Chumakova O.O. Shchodo vyznachennya vydiv podatkovoyi konkurentsii [On identification of the types of tax competition]. Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky, 2010, no. 1, pp. 5-8 [in Ukrainian].
5. International experience of reforming the tax system: taxes and e-reports. Official site of the SFS of Ukraine. Available at: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/mrdosvid> [in Ukrainian].
6. Action Plan for Ukraine. European Union, European Commission in Ukraine. 40 p. [in Ukrainian].
7. Shuvalova E.B., Klimovickij V.V., Puzin A.M. Nalogovye sistemy zarubezhnykh stran: uchebno-prakticheskoe posobie [Tax systems of foreign countries: teaching practical manual]. Moscow, Izd. Centr EAOI, 2010, 134 p. [in Russian].
8. Makarenko D. Vprovadzhennya mizhnarodnoji praktiky opodatkuвання podatkom na prybutok [The introduction of international practices of corporate profit taxation]. Available at: <http://naub.oa.edu.ua/2012/vprovadzhenniamizhnarodnoji-praktikyopodatkuвання-podatkom-na-prybutok> [in Ukrainian].
9. Krysovatyi A., Fedosov V., Yarenko H. Opodatkuвання bahatstva: vyklyky dlya Ukrainy [Taxation of wealth: challenges for Ukraine]. Zhurnal yevropeys'koyi ekonomiky, 2015, vol 14, no. 2, pp. 183-205 [in Ukrainian].
10. Mel'nyk V.M., Koshchuk T.V. Suchasni podatkovy reformy u novykh krayinah – uchastnytsyah Yes [Current tax reform in the new EU - member states]. Ekonomika i prohnozuvannya, 2012, no. 3, pp. 102-117 [in Ukrainian].